

De Herauf

van de

Gerreformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124.)

Zondag 28 Mei 1905. N°. 1430.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE, Abonnementen en Advertentieën aan de ADMINISTRATIE; Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan Vrijdags 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor het Buitenland per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureel 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureel te Amsterdam.
Advertentieprijs: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer 20 Cent.
Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereen, 12 Ct. p. regel

Dan de tien geboden.

LXII.

HET VIERDE GEBOD.

IX.

En op den eersten dag der week, als de discipelen bijeengekomen waren om brood te breken, handelde Paulus met hen, zullende des anderen daags verreizen; en hij strekte zijne rede uit tot den middernacht.
Handelingen 20 : 7.

Drielei bleek alzoo.

Ten eerste, dat Christus, de Heere óók van den Sabbat, gedurende zijn leven op aarde wat betreft den Sabbat van Israël, zich alleen en uitsluitend zoo in woord als daad, heeft verzet tegen de vormelijkheid van het Farizeïsme, maar overigens dien Sabbat en als scheppingsordinantie en als teeken, type of schaduw intact heeft gelaten; het gebod en als mensch en als Israëliet heeft gehoorzaamd.

Ten tweede, dat Christus, de Heere óók van den Sabbat, door zijn dood en opstanding, als de rust na het voor de zijnen volbrachte werk, den Sabbat van Israël voor zoover deze teken, type of schaduw was, wel metterdaad heeft vervuld, en er dus — naar den regel, dat al wat schaduw is, verdwijnt, als de zaak zelve gekomen is — dit „schaduwachtige“ uit heeft weggenomen, doch dat hij, tot in den laatsten nacht van zijn aardse leven, als behoorende tot die dingen, welke zij toen nog niet konden dragen, maar die zij eerst later zouden verstaan, daarvan geen woord aan zijn discipelen heeft gezegd.

En ten derde, dat Christus, de Heere óók van den Sabbat, blijkens zijn vroeger gesproken woord, waarmee hij doelde op de verwoesting van Jeruzalem, in het jaar 70 na zijn geboorte, op den ondergang van het Joodsche volksbestaan, en waarbij, naar goede uitlegkunde, aan niets anders gedacht kan worden, dan aan den *seventen* dag — zijn woord: „doch bidt, dat uwe vlucht niet geschiede des winters, noch op eenen Sabbat“ (Matth. 24 : 20) — gewild heeft, dat zijn geloovigen uit Israël althans tot dien tijd, den *seventen* dag der week als Sabbat of rustdag zouden houden.

Waar dit nu voor ons vast staat, moet tevens aan het tweerlei sabbatisme, dat ook nu nog onder Christenen gevonden wordt — d. w. z. zoo aan hen, die de „strengte rust“ gelijk de vaders in Dordt het uitdrukten, welke naar Gods ordinantie de Sabbat van Israël moest dragen, ook voor den Sabbat der Christenen eischen; als aan hen, die van meening zijn, dat niet de *eerste*, maar de *sevente* dag der week ook der Christenen Sabbat moet zijn — worden toegestemd, dat er noch in de vier evangeliën, noch elders in de Schrift, ook niet maar een opzettelijke, in woorden uitgedrukte ordinantie des Heeren is, dat of die „strengte rust“ van den Sabbat der Christenen nu af is, of dat wij Christenen onzen Sabbat op den eersten dag der week moeten houden.

Wanneer deze tweerlei sabbatisme — hoe onderling ook verschillend — triomfantelijk beweren: „het staat er dan toch maar!“ zullen wij allerminst gaan beweren, dat het er niet staat.

Zeker, daar staat: Gedenk den Sabbatdag, dat gij dien heiligt. Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen; maar de *sevente* dag is de Sabbat des Heeren uws Gods; dan zult gij geen werk doen, gij, noch uw zoon, noch uwe dochter, noch uw dienstknecht, noch uwe dienstmaagd, noch uw vee, noch uwe vreemdeling, die in uwe poorten is.

Aan wat er zoo staat, mag dan ook allerminst getornd.

Allerminst „geknocd“, zoodat de tekst dan eindelijk zegt, wat wij willen, dat hij zegt.

En zelfs voegen wij hier dan ook nog grif aan toe, dat waar in de drangreden tot onderhouding van het vierde gebod in Exodus 20 : 11 op het einde staat: „daarom zegende de HEERE den Sabbatdag“, daar, en blijkens het verband met de voorafgaande woorden en blijkens Genesis 2 : 3: „En God heeft den *seventen* dag gezegend en dien geheiligd; omdat hij op *den* *seventen* gerust heeft van al zijn werk hetwelk God geschapen had, om te volmaken“ — alleen en uitsluitend sprake kan wezen van den *seventen* dag der week. En wij nu voor den Israëliet „n dag“ van zonsopgang tot zonsopgang duurt, moet dus, zooals het hier staat, de Sabbat of Rustdag van den

zonsopgang op Vrijdag tot den zonsopgang op Zaterdag duren.

En ook voegen wij hier, met het oog nu niet op „de *sevente* dag“-sabbatisten, maar op die van de andere soort, even grif aan toe, dat het *geen* werk doen, zoo als wij in den loop dezer artikelen over het vierde gebod altijd hebben aangewezen, volstrekt niet maar alleen op het niet-doen van „beroepswerk“, maar óók op het niet-doen van werk in ruimer zin ziet, want er staat niet *abdo*, maar *melacha*. Volgens wat er staat, mag men b.v. op den Sabbat geen vuur aansteken om zijn eten te koken: „Gij zult geen vuur aansteken in eenige uwer woningen op den Sabbatdag“ (Exodus 35 : 3); zijn woonplaats niet verlaten: „dat niemand uit zijne plaats ga op den *seventen* dag!“ (Exodus 16 : 29); en ook zijn treklied niet laten werken.

Dan, al moet dit alles nu onverholpen worden toegestemd, voor het tweerlei sabbatisme is daarmee nog niets gewonnen.

Dat hier nog niets mee gewonnen is, volgt zeker nog niet uit de Sabbatspraktijk van de overgrote meerderheid der Christenen.

Zeker, de overgrote meerderheid der Christenen voelen zich niet door hun conscientie verontrust, wanneer zij op den eersten en niet op den *seventen* dag der week Rustdag houden.

Onder ons Gereformeerden is het een vast gebruik, dat de Wet des Heeren naar Exodus 20 : 1—17 iederen Zondagmorgen in de kerk wordt voorgelezen.

Onder meer hooren wij dan weer, dat er staat: „maar de *sevente* dag is de Sabbat des Heeren uws Gods; dan zult gij geen werk doen.“

En toch voelt niemand onder ons zich dan veroordeeld, dat hij op Zaterdag, op den *seventen* dag gewerkt, soms hard gewerkt heeft, en nu, wat er toch niet staat, op den *eersten* dag rust.

Zeker, de overgrote meerderheid der Christenen voelen zich niet door hun conscientie verontrust, wanneer op den rustdag hun eten gekookt wordt; wanneer zij, als het kerkgebouw buiten hun woonplaats staat, uit hun plaats gaan om het te bereiken; of ook, wanneer de kerk in hun woonplaats staat, maar wat ver van hun woning, het treklied hen er heen rijdt.

Wanneer onder ons Gereformeerden op Zondagmorgen de Wet des Heeren wordt gelezen, en wij hooren, dat er staat: „dan zult gij geen werk doen, gij, noch uw zoon, noch uw dochter, noch uw dienstknecht, noch uw dienstmaagd, noch uw vee“, dan voelt niemand zich veroordeeld bij de gedachte, dat hij straks eten zal van wat zijn dochter of zijn dienstmaagd op dezen dag zullen gekookt hebben; al is hij van nog zo ver gekomen, hij acht daarmee allerminst te hebben overtreden het vierde gebod; en voor het geval hij de gelukkige bezitter van eigen gerij is, heeft hij er niets geen conscientiebeswaar over, dat hij zoo even met paard en wagen van de woning naar de kerk is gekomen; dat hij zelf, zijn zoon of zijn knecht, hebben ingespannen, gestuurd en uitgespannen, en dat nog driemaal op den Zondag zullen herhalen.

Doch, gelijk reeds is opgemerkt, uit deze Sabbatspraktijk van de overgrote meerderheid der Christenen volgt zeker niet, dat voor het tweerlei sabbatisme, wat wij boven aanduiden, met zijn beroep op „wat er toch maar staat“, nog niets gewonnen is. Richtsoer of norm, niet slechts voor ons Geloof maar ook voor onze levenspraktijk, is ten slotte noch de gewoonte, noch de groote menigte, maar de wil van onzen God, geopenbaard in de Heilige Schrift. En ook de omstandigheid, dat de overgrote meerderheid der Christenen, waar zij vlak anders handelen dan de Sabbatisten, meenen, dat men handelen moet, daarover niet de minste beschuldiging in hun conscientie voelen, is nog volstrekt geen argument tegen dit sabbatisme.

De conscientie toch kan dwalen.

Zij is volstrekt niet onfeilbaar.

Dat nu niet zijn „het staat er toch maar“, waarmee het sabbatisme naar den tekst van Exodus 20 : 8—10 verwijst, voor zijn zaak nog niets gewonnen is, moet dus op gansch andere gronden worden aangetoond.

Hierbij is het noodig tusschen het tweerlei sabbatisme dat onder de christenen bestaat scherp te onderscheiden.

Het eene heeft wel geen bezwaar tegen den *eersten* in plaats van den *seventen* dag, maar blijft de „strengte rust“, welke, naar

Gods ordinantie, den Sabbat van Israël moest dragen, ook eischen voor den Sabbat der Christenen.

De bespreking van dit Sabbatisme en zijn beroep op Exodus 20 : 8—10 moet echter, naar den opzet onzer „Beelden over het vierde gebod“, thans nog blijven rusten.

Het andere dringt niet zozeer aan op de „strengte rust“, maar heeft vooral bezwaar tegen den *eersten*, in plaats van den *seventen* dag en meent, ook met een beroep op Exodus 20 : 8—10, dat wij Christenen op den *seventen* dag der week onzen Sabbat of Rustdag moeten houden.

Thans, met onze artikelen toegekomen aan de omzetting van den *seventen* in den *eersten* dag der week, moet juist dit sabbatisme nu besproken. Er dient dus te worden aangetoond: en dat, al staat het vast, dat de Heere Jezus gewild heeft, dat zijn geloovigen uit Israël, althans tot den ondergang van het Joodsche volksbestaan, den *seventen* dag der week als Sabbat of Rustdag zouden houden; en dat, al moet tevens toegestemd, dat er noch in de vier Evangeliën, noch elders in de Schrift, ook niet maar één opzettelijke, in woorden uitgedrukte ordinantie is, dat wij Christenen onzen Sabbat of Rustdag op den eersten dag der week moeten houden; en dat, al staat er geschreven in Exodus 20 : 10: Maar de *sevente* dag is de Sabbat des Heeren uws Gods; in vs. 11: en Hij rustte den *seventen* dag; en in Genesis 2 : 3: En God heeft den *seventen* dag gezegend en dien geheiligd — hiermede voor dit Sabbatisme nog niets gewonnen is.

Alvorens nu, in een volgend artikel, dit betoog te leveren, zullen wij hier eerst een kort historisch overzicht van dit sabbatisme geven en dan nader aanwijzen, dat er van een opzettelijke, in woorden uitgedrukte ordinantie des Heeren, ook na Christus heengaan van de aarde, dat de *eerste* dag der week der Christenen Rustdag moet zijn uit het Nieuwe Testament niets blijkt.

De eerste Christenen hebben als geboren Joden, naar de Schrift leert, den Joodschen Sabbat gehouden. Van een eersten dag der week, — wat blijde herinnering aan 's Heeren opstanding zich daaraan ook voor hen verbond, — vindt men, als Rustdag nog niets. Wanneer zij in Jeruzalem zijn, gelijk Petrus en Johannes, gaan zij op Sabbat naar den tempel (Hand. 3 : 1). In dit onderhouden van den Joodschen Sabbat was de Heere zelf hen voorgestaan, en blijkens zijn woord: „bidt dat uwe vlucht niet geschiede op eenen Sabbat“, was het ook niet zijn wil, dat zij daar in de eerste jaren na zijn heengaan mee zouden breken. Wel komt de Gemeente van den Pinsterdag, nog ingesloten in de windelen van Israëls volksbestaan, tot een zelfstandige organisatie. Gaan in Jeruzalem de belijders van Jezus' Naam niet slechts met hun volksgenooten op naar den tempel, maar houden zij ook onderlinge samenkomsten. Dergelijke eendrachtelijkheid in den tempel volhardende en van huis tot huis brood brekende, eten zij te samen met verheuging en eenvoudigheid des harten (Hand. 2 : 46). Doch van een bijzonder gedenken van den eersten dag der week, en nog veel minder van een rusten op dien dag is geen spoor.

En dit heeft ongeveer twintig jaar zoo geduurd.

Eerst nadat Paulus als Apostel is opgetreden en onder zijn invloed ook heidenen tot het christendom zijn bekeerd, vindt men enkele sporen, dat de eerste dag der week althans op bijzondere wijze wordt herdacht.

Allereerst in Hand. 20 : 7. En op den eersten dag der week, als de discipelen bijeengekomen waren om brood te breken, handelde Paulus met hen, zullende des anderen daags verreizen; en hij strekte zijn rede uit tot den middernacht.

Met deze bijbelplaats zijn wij in de Griekse havenstad Troas, op de kust van Klein-Azië, in een rijk verlichte opperzaal waar Christenen op den avond van den eersten dag der week hun Liefdemaal of Agape houden. Naar Jezus' voorbeeld wordt „het brood gebroken“; er wordt Avondmaal gehouden, en straks luistert men naar het woord van Paulus, die morgen weer vertrekken gaat en zijn rede uitsprekt tot middernacht. Nu werden dergelijke Agapen toen door de christenen ook op andere dagen gehouden; in Jeruzalem zelfs iederen dag. Omdat Paulus den volgenden dag weer weg moest, was er toen in Troas bijzondere aanleiding het nog den avond te voren te doen.

Alleen de nadrukkelijke vermelding in Handelingen 20 : 7 van den „eersten dag der week“ maakt het niet onwaarschijnlijk, dat deze dag door de heiden-christenen in Troas, als herinneringsdag van 's Heeren opstanding, bijzonder herdacht werd.

In de tweede plaats komt hier in aanmerking 1 Corinthië 16 : 1.

Op elken eersten dag der week, legge een iegelijk van u iets bij zichzelf weg, verga-

daar op het einde der 18e en in het begin der 19e eeuw de dweepster Johanna Southcote gestorven 1814, die een kring van menschen om zich wist te krijgen, welke als „Nieuw-Israëlieten“, in de verwachting, dat de Christus nog bij hun leven op aarde zou komen, de joodsche wet en den joodschen Sabbat onderhielden.

Van meer betekenis was echter de beweging, die onder de Baptisten in Engeland — de verwerpers van den kinderdoop en voorstanders van den doop der volwassenen en dan bepaaldelijk door onderdompeling, — daar sedert 1731 verbonden is aan den naam van Frans Bampfild. Zich beroepend op de letter van het vierde gebod, eischte Bampfild, dat men den *seventen* in plaats van den *eersten* dag der week moest vieren. Zijn aanhangers, die zich *Seventh-Day-Baptists* of „Zevende-Dag-Baptisten“ noemden, waren in Engeland echter niet talrijk. Later trokken velen hunner naar Noord-Amerika, waar zij echter nog, onder de daar zeer talrijke Baptisten, slechts een kleine minderheid vormen.

En niet alleen daar en in Engeland, maar, gelijk onzen lezers bekend is, zijn er thans ook ten onzent enkele Christenen, die weer aandringen op de onderhouding van den *seventen* dag als Rustdag en daar zelfs ijverig propaganda voor drijven.

Men ziet, de kwestie heeft niet maar alleen een historisch belang.

En nu de nadere aanwijzing, dat er van een opzettelijke, in woorden uitgedrukte ordinantie des Heeren, ook na Christus heengaan van de aarde, dat de *eerste* dag der week der Christenen Rustdag moet zijn uit het Nieuwe Testament niets blijkt.

De eerste Christenen hebben als geboren Joden, naar de Schrift leert, den Joodschen Sabbat gehouden. Van een eersten dag der week, — wat blijde herinnering aan 's Heeren opstanding zich daaraan ook voor hen verbond, — vindt men, als Rustdag nog niets. Wanneer zij in Jeruzalem zijn, gelijk Petrus en Johannes, gaan zij op Sabbat naar den tempel (Hand. 3 : 1). In dit onderhouden van den Joodschen Sabbat was de Heere zelf hen voorgestaan, en blijkens zijn woord: „bidt dat uwe vlucht niet geschiede op eenen Sabbat“, was het ook niet zijn wil, dat zij daar in de eerste jaren na zijn heengaan mee zouden breken. Wel komt de Gemeente van den Pinsterdag, nog ingesloten in de windelen van Israëls volksbestaan, tot een zelfstandige organisatie. Gaan in Jeruzalem de belijders van Jezus' Naam niet slechts met hun volksgenooten op naar den tempel, maar houden zij ook onderlinge samenkomsten. Dergelijke eendrachtelijkheid in den tempel volhardende en van huis tot huis brood brekende, eten zij te samen met verheuging en eenvoudigheid des harten (Hand. 2 : 46). Doch van een bijzonder gedenken van den eersten dag der week, en nog veel minder van een rusten op dien dag is geen spoor.

En dit heeft ongeveer twintig jaar zoo geduurd.

Eerst nadat Paulus als Apostel is opgetreden en onder zijn invloed ook heidenen tot het christendom zijn bekeerd, vindt men enkele sporen, dat de eerste dag der week althans op bijzondere wijze wordt herdacht.

Allereerst in Hand. 20 : 7. En op den eersten dag der week, als de discipelen bijeengekomen waren om brood te breken, handelde Paulus met hen, zullende des anderen daags verreizen; en hij strekte zijn rede uit tot den middernacht.

Met deze bijbelplaats zijn wij in de Griekse havenstad Troas, op de kust van Klein-Azië, in een rijk verlichte opperzaal waar Christenen op den avond van den eersten dag der week hun Liefdemaal of Agape houden. Naar Jezus' voorbeeld wordt „het brood gebroken“; er wordt Avondmaal gehouden, en straks luistert men naar het woord van Paulus, die morgen weer vertrekken gaat en zijn rede uitsprekt tot middernacht. Nu werden dergelijke Agapen toen door de christenen ook op andere dagen gehouden; in Jeruzalem zelfs iederen dag. Omdat Paulus den volgenden dag weer weg moest, was er toen in Troas bijzondere aanleiding het nog den avond te voren te doen.

Alleen de nadrukkelijke vermelding in Handelingen 20 : 7 van den „eersten dag der week“ maakt het niet onwaarschijnlijk, dat deze dag door de heiden-christenen in Troas, als herinneringsdag van 's Heeren opstanding, bijzonder herdacht werd.

In de tweede plaats komt hier in aanmerking 1 Corinthië 16 : 1.

Op elken eersten dag der week, legge een iegelijk van u iets bij zichzelf weg, verga-

derende eenen schat, naardat hij verkregen heeft; opdat de verzamelingen alsdan niet eerst geschieden, wanneer ik gekomen zal zijn.

Het gaat hier over de collecte, die Paulus onder de heiden-christenen houdt voor de verarmde Moederkerk van Jeruzalem. Met het oog daarop dan verordent hij voor de kerk van Corinthië evenals hij voor die van Galatie gedaan heeft, dat ieder lid op elken eersten dag der week 't huis wat geld moet wegleggen en wel naarmate het hem goed is gegaan in zijn bedrijf. Begint men er dadelijk na het ontvangen van den brief mee, dan zal ieder, tegen den tijd dat de Apostel zelf naar Corinthië komt, reeds het bedrag van zijn aandeel bij elkaar hebben. Dat is dan zeker makkelijker voor de gevers en misschien ook beter voor de collecte zelf, dan wanneer het geld zoo opeens en binnen een korte tijdgrens moet bijeengebracht.

Nu zou het zeker een ietwat voorbarige gevolgtrekking wezen, uit deze ordonnantie van den Apostel te besluiten, dat er zoo in de kerk van Corinthië als in de kerken van Galatie op den eersten dag der week godsdienstige samenkomsten werden gehouden. Immers, wanneer men 1 Corinthië 16 : 2 maar goed leest, dan zal men zien, dat er van geld wegleggen in de vergadering der geloovigen geen sprake is, maar alleen van geld wegleggen bij zich thuis. „En iegelijk van u legge iets bij zichzelf weg“.

Dan, waar nu Paulus hier juist den *eersten* dag der week voor dit werk van barmhartigheid en broederlijke liefde aanwijst, mag men daaruit zeker wel besluiten, dat deze dag voor het bewustzijn ook van deze christenen, die tot de Griekse wereld behoorden, een dag van bijzonder gedenken was. En dit nu is te merkwaardiger, wijl de Grieken als zoodanig — wij hopen daarop in een volgend artikel nader terug te komen — „de week van zeven dagen“ niet hadden en dus ook van een *eersten* dag der week niet wisten. Hier moet dus wel de christelijke gedachte aan 's Heeren opstanding op den eersten dag der week haar invloed hebben geëffend.

Ten slotte dient nog gewezen op een derde plaats uit het Nieuwe Testament.

In Openbaring 1 : 10 schrijft de heilige Apostel Johannes: „Ik was in den geest op den dag des Heeren; en ik hoorde achter mij een stem als van een basuin.“

De Apostel deelt hier mede, dat hij in profetische extase was en wel, als nadere tijdsbepaling, op den dag des Heeren. Wijl dit laatste dus niet de Oordeelsdag kan beteekenen, moet men wel denken aan een dag, die op bijzondere wijze met den Heere, d. i. met Christus, in verband staat, en dat kan dan wel niet anders wezen, dan de eerste dag der week. De zeven kerken in Klein-Azië, voor welke de Openbaring aller-eerst bestemd was, moeten dus ook aan dezen dag, als dag van 's Heeren opstanding, betekenis hebben toegekend.

Zijn Handelingen 20 : 7, 1 Corinthië 16 : 2 en Openbaring 1 : 10 de drie eenige plaatsen uit het Nieuwe Testament, waaruit blijkt, dat na de tweede helft der eerste eeuw en vóór den ondergang van het Joodsche volksbestaan de eerste dag der week in de Christelijke wereld een dag van bijzonder gedenken aan 's Heeren opstanding was, uit deze plaatsen blijkt echter niet, dat de eerste dag der week toen reeds der Christenen Rustdag of Sabbat was.

In zijn sabbatistischen ijver schrijft de hierboven vermelde Theophilus Brabourne, in zijn tweede en laatste boek: *Wie! over de leeraars, die het volk leeren, dat de drie teksten Handelingen 20 : 7; Openb. 1 : 10 en 1 Cor. 16 : 1 en 2 bewijzen, dat des Heeren dag als de Christelijke Sabbat moet onderhouden worden*.

Wij zullen ons dan ook wel wachten dit te leeren.

En dat niet om de kracht-taal van Brabourne, maar omdat het onwaar is dat deze Bijbelplaatsen zulks bewijzen.

Maar wel leeren, wij Gereformeerden, zij het dan ook niet op grond van die teksten, met heel de Christenheid, — uitgezonderd dan de Sabbatisten, — dat de dag des Heeren als de christelijke sabbat moet onderhouden.

Over dien anderen grond en hoe en waarom de omzetting van den *seventen* in den *eersten* dag der week plaats greep; — waarbij dan tevens zal blijken, dat ook met de drie in dit artikel genoemde stukken voor de Sabbatisten, die nog altijd aan den *seventen* dag vasthouden, niets is gewonnen, — hopen wij te spreken in ons volgend artikel.

Terugkeerend tot Engeland, vinden wij